

Soubor věcných autorit (SVA)

Předmět: Selekční jazyky

6. 11. 2009

Přednášející: Mgr. Silvie Kořínková Presová

<http://kisk.phil.muni.cz/mgr-silvie-korinkova-presova-dis>

Báze národních autorit NK ČR

<http://sigma.nkp.cz/F/> - databáze AUT

jmenné autority

věcné autority

standard pro věcný popis

Souhrnné informace viz Portál Národní autority
ČR <http://authority.nkp.cz/>

Soubor věcných autorit (SVA)

- Soubor ověřených a unifikovaných věcných selekčních údajů, určených pro zpracování a vyhledávání dokumentů s nezbytným odkazovým a poznámkovým aparátem.
- Národní standard pro věcné pořádání a vyhledávání informací respektující mezinárodní standardy, určený zejména pro databáze s rozsáhlým univerzálním fondem.

(Balíková, 2007)

Funkce SVA

- nástroj pro autoritní kontrolu,
- nástroj pro standardizaci a unifikaci věcných selekčních údajů na národní úrovni,
- podpůrný nástroj pro sdílenou katalogizaci,
- nástroj pro integraci a unifikaci věcných selekčních jazyků různých typů,
- podpůrný nástroj pro tvorbu vícejazyčného pořadacího systému;
(Balíková, 2007)

Při obsahové charakteristice dokumentu se klade největší důraz **na zpřístupnění tematických informací** v dokumentech obsažených, její součástí **v širším kontextu jsou však i údaje formální, geografické a chronologické.**

- Proto se soubor věcných autorit skládá z několika **dílčích souborů.**

Dílčí soubory

- **soubor tematických autorit** - je dominantní; základním prvkem jsou tematické lexikální jednotky, mezi nimiž jsou vyjádřeny základní sémantické vztahy, např. *verbální komunikace*
- **soubor formálních deskriptorů** - termíny, označující formu, žánr či fyzické vlastnosti dokumentů, např. *studie, monografie, učebnice, DVD, české romány*
- **soubor geografických autorit** – autoritní záznamy geografických názvů, např. *Česko, Severní Amerika, Brno (Česko)*

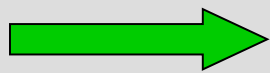
Dílčí soubory

- **soubor chronologických autorit** - standardizovaná podoba zápisu chronologických údajů, např. *20. stol.*
- **soubor skupin Konspektu** – druhá úroveň konspektového schématu, SJ používaný pro hrubou kategorizaci IZ, např. *316.77 Informační věda*
 - Nepatří přímo do SVA.

- soubor tematických autorit - 31 165 tematických termínů/autorit
- soubor geografických autorit – 16 681 geografických termínů/autorit
- soubor formálních autorit – 1 511 formálních deskriptorů
- soubor skupin Konspektu – 584 skupin Konspektu

(číselné údaje převzaty z Balíková, 2009)

Autoritní prvek

autoritní záznam

příklad autoritního záznamu pro věcnou
autoritu **verbální komunikace**

Soubor tematických autorit (STA)

- STA obsahuje **autoritní záznamy tematických termínů**.
- Slouží jako **zdroj ověřených a unifikovaných záhlaví tematických termínů** označujících abstraktní, konkrétní i specifické entity (události a akce, které nejsou součástí korporativního záhlaví (staroměstská exekuce, 1621) apod.)

Soubor tematických autorit

- STA je řízený a měnitelný abecedně uspořádaný soubor věcných selekčních údajů - lexikálních jednotek, mezi nimiž jsou vyjádřeny základní sémantické vztahy (ekvivalence, hierarchie, asociace), který je určen ke zpracování a vyhledávání dokumentů a informací v nich obsažených.

Autoritní záznam STA

Vytváří se pro každý preferovaný termín.

Obsahuje následující údaje:

- záhlaví tematické autority
- temat. autority v sémantickém vztahu
- ekvivalentní klasif. znak MDT
- anglický ekvivalent
- skupina/skupiny Konspektu
- poznámky - Definice, vymezení rozsahu preferovaného termínu je důležitou součástí záznamu tematické autority univerzálního systému, protože v tomto systému se často vyskytují výrazy, které se běžně používají ve více oborech.

příklady věcné selekční jazyky, informační věda

Význam znaku MDT v aut. záznamu

- Určení dominantního oboru.
- Podpora při tvorbě hierarchické struktury univerzálního souboru.
- Podíl na mezinárodní srozumitelnosti selekčního jazyka.
- Kontrola kvality přidělovaných údajů (důležité ve fázi vzniku STA).
(Národní autority ČR, 2009)

Význam skupiny Konspektu v aut. záznamu

- Nepovinný údaj.
- **Slouží indexátorům** k usnadnění rozhodování, do které skupiny Konspektu lze zařadit dokument (kam ve volném výběru umístit dokument), při jehož obsahové analýze jsme použili daný tematický termín jako základní (je z hlediska obsahu dokumentu nejdůležitější).

(Národní autority ČR, 2009)

STA

- Není ani tezaurus v klasickém pojetí.
- Není ani heslář předmětových hesel v klasickém pojetí
- V mnohém se však shoduje s normou ČSN 01 0193 Pokyny pro vypracování a rozvíjení jednojazyčných tezaurů

Typy pojmů

1. konkrétní entity

předměty, věci, jejich fyzické části (*chromosomy*)
materiály (*platina*)

2. abstraktní entity

činnosti a události (*katalogizace*)
vlastnosti věcí, materiálů nebo činnosti (*krása*)
obory nebo vědní disciplíny (*informační věda*)

3. individuální entity (jednotkové třídy vyjádřené vlastními jmény) (*VirusScan*)

Tvar lexikálních jednotek

- substantiva - *knihovnice*
 - substantivní spojení
 - adjektivní spojení - *knihovní fondy*
 - s předložkovou vazbou - *formáty pro authority*
 - komplexní termín - dvě souřadně spojená substantiva (není ve shodě s normou)
 - např. *kultura a politika, umění a stát*
- Patrná tendence k **prekoordinaci** při řešení problematiky sousloví.

→ **adjektiva** – zejména u odborných botanických termínů

např. *měkkozobí, měkkoploutví*

→ **příslovce** (velmi, velice...) – zařazují se, pokud jsou součástí odb. termínu, např. *velmi čisté chemické látky*

- **slovesa** – Nezařazují se ve tvaru infinitivu či přechodníku, substantivní forma, např. *vaření v přírodě, běh ve vodě*.
- **zkratky a akronymy** – Preferuje se rozepsaná podoba, např. *mezinárodní desetinné třídění X MDT [o]*.
 - časté výjimky u široce používaných zkratk - např. HTML

Volba mezi singulárem a plurálem

- **počítatelná v plurálu** - *města*
 - výjimka - názvy částí těl, které se v organismu vyskytují jen jednou - *hlava*
- **nepočítatelná v singuláru**- *sníh, vzduch*
 - výjimka – pojmenování třídy (pokládají-li uživatelé daného systému příslušnou látku nebo materiál za třídu, která má dva nebo více členů) – *voda X vody*

Volba mezi singulárem a plurálem

Abstraktní pojmy v singuláru:

- abstraktní entity a jevy: *jazyk, holocaust, 1939-1945*
- vlastnosti: *ošklivost*
- systémy: *křesťanství, společnost, šovinismus*
- aktivity: *šnorchlování*
- obory: *španělská filozofie, lingvistika*

ALE

V **plurálu**: abstraktní pojem jako třída s více nežli jedním členem: *chemické reakce, společenské vědy*

Homonymie, polysémie

Různé významy homonym se důsledně rozlišují:

- specifikací termínu – např. *kult osobnosti* x *kult svatých*
- uvedením kvalifikátoru (relátoru) v závorce - součást tematické autority -
např. *pozitivismus (literatura)* x *pozitivismus Praga (motocykly)* x *Praga (tanky)*

Soubor geografických autorit

- Soubor geografických autorit obsahuje **autoritní záznamy geografických názvů.**

Funkce

- Zdroj ověřených a unifikovaných geografických záhlaví.
- Nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti geografických názvů.
- Umožnění uživateli standardní a komfortní přístup při vyhledávání informací v informačních zdrojích.

Soubor geografických autorit

V systému NK se za geografickou autoritu považují standardizované formy

- **geografických názvů správních celků** – států, měst, obcí, např. *Brno (Česko)*
- **geomorfologických útvarů** – např. *Chřiby (Česko)*
- **geografických názvů různých umělých útvarů:**
 - názvů přírodních památek, např. *Budačina (Česko : přírodní památka)*
 - názvů naučných stezek
 - názvů chráněných oblastí
 - názvů železničních tratí
 - názvů ulic
 - názvů mostů

Autoritní záznam geogr. autorit

Vytváří se pro každý preferovaný termín.

Důležité údaje:

- **záhlaví** - preferovaná, standardizovaná forma geografického termínu
- **geograf. authority v sémantickém vztahu** - nepovinný údaj
- **ekvivalentní klasif. znak MDT**
- **GPS** - souřadnice, lokalizace geografické entity na mapě
- **poznámky** - nepovinný údaj, uvádějí se selekční prvky, které nejsou uvedeny v AUT záznamu v jiných pozicích (např. "obec.../část obce... v okrese...") a doplňující informace blíže vysvětlující danou entitu
- **status**
- **zdroj informace**

Geografický kvalifikátor

- Kvalifikátor u názvů měst, obcí
- U **jednoznačných geografických názvů** se používá geografický kvalifikátor názvu státu, např. *Brno (Česko)*
- **Víceznačné geografické názvy měst a obcí** - rozlišujícím kvalifikátorem je okresní město
např. *Kyjov (Havlíčkův Brod, Česko)*
Kyjov (Hodonín, Česko)
Kyjov (Krásná Lípa, Děčín, Česko)
Kyjov (Žďár nad Sázavou, Česko)
- Kvalifikátor u názvů části měst a obcí se vždy používá geografický název města, obce, jejichž je součástí, a název státu
např. *Bohuslavice (Kyjov, Hodonín, Česko)*

Obecný kvalifikátor

- řeka, potok, přehradní nádrž, hora, pohoří – kvalifikátor se zapisuje po čárce, např. *Brdy, hory* (Česko), *Abakan, řeka-oblast* (Rusko)
- oblast, horní tok, povodí – mezi GEO a kvalifikátorem se píše spojovník, např. *Blovice-oblast* (Česko),
- okres, naučná stezka, přírodní památka, chráněná oblast – kvalifikátor se zapisuje po dvojtečce v závorce v pořadí (země : xxxxx), např. *Budačina* (Česko : *přírodní památka*)

Soubor formálních deskriptorů

- Soubor formálních autorit obsahuje **autoritní záznamy formálních deskriptorů**.

Funkce

- Zdroj ověřených a unifikovaných záhlaví označující žánry a formy dokumentů.
- Nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti forem a žánrů dokumentů.

Autoritní záznam formál. deskriptorů

Údaje:

- **záhlaví** - např. *české povídky*
- **MDT** - např. *821.162.3-32*
- **angl. ekvivalent** - např. *Czech short stories*
- **sémantické vztahy** - kvalifikační práce, např. *bakalářské práce*

Soubor chronologických autorit

- Soubor chronologických autorit obsahuje **autoritní záznamy chronologických údajů**.
- Standardizace způsobu zápisu chronologických údajů a jejich užívání.

Autoritní záznamy chronolog. autorit:

- **záhlaví**
- **ekvivalent**
- **poznámka**

např. *1981-1990*

Soubor chronologických autorit

- Chronologické údaje se používají, je-li nutné specifikovat časové období vztahující se k předmětu/obsahu dokumentu.
- **Nepřítomnost chronologických údajů v řetězci PH je významotvorný prvek**, znamená, že téma bylo zpracováno v celistvosti, bez chronologického vymezení (od počátku do současnosti)
- příklad Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405-1457 x Rozhodnutí ve věcech trestních : se vzory rozhodnutí soudů a podání advokát

Dva způsoby indexace

prekoordinovaný

- NK ČR uplatňuje minimální aplikační syntax - zachovává minimální řetězce předmětových hesel.

postkoordinovaný

- Jednotlivé selekční údaje se zapisují zvlášť do příslušných polí.

Pražské jaro v médiích : výběr z dobové publicistiky/Jiří Hoppe

- Pražské jaro, 1968
- Srpen, 1968
- politická publicistika -- Československo
- Československo -- společnost a politika -- 1967-1970
- 1967-1970
- dokumenty
- sborníky

PRINCIP PREKOORDINACE

Pražské jaro v médiích : výběr z dobové publicistiky/Jiří Hoppe

- Pražské jaro, 1968
- Srpen, 1968
- politická publicistika
- společnost a politika
- Československo
- 1967-1970
- dokumenty
- sborníky

PRINCIP POSTKOORDINACE

Dva možné způsoby indexace

vyplývají z toho, že se NK rozhodla pro
autorizaci jednotlivých prvků
předmětových hesel
ne celých řetězců přemětových hesel

PROTO

vznikly dílčí báze tematických,
geografických a formálních autorit
a chronologických údajů

Pravidla indexace pomocí SVA

- jazyk předmětových hesel s minimální aplikační syntaxí - tvorba PH NK ČR
X
- předmětová hesla podle neplatné normy ČSN 01 0188 (zjednodušeně CO – JAK – KDE – KDY ... jakou formou) – dnes se již nepoužívá

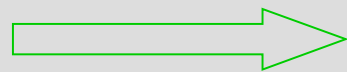
Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938

- Komunisté - kultura - vlivy - studie
- Politika kulturní - Československo - r. 1890-1938 - studie

PH podle ČSN 01 0188

- komunistické strany -- Česko
- kulturní politika -- Česko -- 1890-1938
- kultura a politika -- Česko -- 1890-1938
- studie

PH NK ČR

Šablona pro tvorbu PH NK ČR

- téma
- téma – téma
- téma – čas
- téma – místo
- téma – místo – čas
- místo – téma – čas
- místo – téma
- místo – čas
- čas
- forma

Šablona pro tvorbu PH NK ČR

- téma (tematická autorita)
- téma (tematická autorita) – téma (tematická autorita/tematické zpřesnění)
- téma (tematická autorita) – čas (chronologický údaj)
- téma (tematická autorita) – místo (geografická autorita)
- téma (tematická autorita) – místo (geografická autorita) – čas (chronologický údaj)
- místo (geografická autorita) – téma (tematická autorita/tematické zpřesnění) – čas (chronologický údaj)
- místo (geografická autorita) – téma (tematická autorita/tematické zpřesnění)
- místo (geografická autorita) – čas (chronologický údaj)
- forma (formální deskriptor)
- čas (chronologický údaj)

Pes a lidská duše

- psi
- psychoanalýza
- člověk a zvíře
- snová symbolika
- psi -- mytologické pojetí
- studie

jednočlenné heslo

varianta – TÉMA

téma - tematické
zpřesnění

forma - formální
deskriptor

Jak poznám tematické zpřesnění?

V autoritním záznamu tematické autority je možnost tohoto užití uvedena v poznámce.

Příklady:

<http://authority.nkp.cz/vecne-authority/soubor-tematic>

- domorodci – asimilace
- chov hospodářských zvířat -- etické a morální aspekty
- jaderné havárie – klasifikace
- Česko -- hospodářské poměry

Geografické a chronologické zpřesnění tématu

→ téma – místo – čas

→ Geografickou autoritu a chronologický údaj lze pro zpřesnění použít vždy (s ohledem na téma dokumentu).

tematická autorita geograf. autorita chron. údaj

- kulturní politika -- Česko -- 1948-1989
- hudební spolky -- Česko -- 19.-20. stol.
- zahraniční politika -- Spojené státy americké – 20. stol.

Vzdělanostní společnost? : chrám, výťah a pojišťovna / Jan Keller a Lubor Tvrďý

- vzdělávání -- dějiny
- vzdělanost -- Česko
- vzdělanost -- Evropa
- vzdělávání -- sociální aspekty
- trh práce -- Česko
- vzdělanostní nerovnosti -- Česko
- studie

Geografické jméno jako vstupní prvek

geogr. autorita temat. autorita chronolog. údaj

↓ ↓ ↓

Česko -- politika a vláda -- 1939-1945

Spojené státy americké -- zahraniční
vztahy -- 20. stol.

Česko – dějiny - 12.-15. stol.

x

Česko – dějiny

Pro označení větších dějinných úseků a úseků, které nelze přesně vymezit. Přesně vymezené dějinné úseky se vyjádří pomocí chronologického zpřesnění

Povinná a použitá literatura

- Balíková, M. 2009. **Focusing on user needs : new ways of subject access in Czechia** [online]. Příspěvek přednesený na předkonferenci IFLA "Looking at the Past and Preparing for the Future", která se konala ve Florencii ve dnech 20.-21. srpna 2009 [cit. 2009-11-02]. Dostupné z WWW: <http://authority.nkp.cz/vecne-authority/prezentace-o-vecnych-autori>
- Balíková, M. 2007. **Soubor věcných autorit** [online]. Jinonické informační pondělky : Prezentace k přednášce ze dne 3.12. 2007 [cit. 2009-11-02]. Dostupné z WWW: <http://uisk.ff.cuni.cz/detail.do?articleId=2755>

Doporučená a použitá literatura

- Balíková, M. **Harmonizace věcné katalogizace v Česku: sen či realita?** [online]. [cit. 2004-09-22]. Dostupné z http://jib-info.cuni.cz/dokumenty/sec2004/sec2004_balikova.rtf
- Kotulánová, Z. **Role Národní knihovny České republiky při standardizaci věcných selekčních prvků.** Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet knihovnictví, 2006. 116 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Silvie Presová, DiS. (dostupné přes archiv závěrečných prací IS.MUNI)
- **Národní autority ČR : portál.** 2009 [online]. Národní knihovna ČR, 2007-2009 [cit. 2009-11-02]. Dostupné z WWW: <http://authority.nkp.cz/>